

ANTALYA KENT KONSEYİ

TARIM, SAĞLIK, EKONOMİ VE TÜKETİCİ ÇALIŞMA GRUPLARI

ORTAK RAPORU

2018

ŞEKER FABRİKALARININ ÖZELLEŞTİRİLMESİ, OLASI SONUÇLARI VE NIŞASTA BAZLI ŞEKERLER HAKKINDA ORTAK RAPORU

GİRİŞ:

Antalya Kent Konseyi Tarım, Sağlık, Ekonomi ve Tüketici Çalışma Gruplarının ortak toplantısı 23.03.2018 tarihinde “ Şeker Fabrikalarının Özelleştirilmesi ve olası sonuçları ile Pancar Şekeri ve Nişasta Bazlı Şekerler” konusunu ele almıştır. Toplantıya Çalışma Grupları başkan ve üyeleri ile TMMOB Gıda ve Ziraat Mühendisleri Odalarından uzman temsilciler ve Türkiye’de birçok şeker fabrikasında görev yapmış, İşletme şefliği ve 9 yıl fabrika müdürlüğü yapmış emekli bir Kimya Mühendisi katılmıştır. Toplantıda konu detaylı olarak tartışılmış ve aşağıda belirtilen tespitler ve öneriler not edilmiştir;

KONU İLE İLGİLİ TESPİTLER:

- Türkiye’de pancar kökenli ve nişasta kökenli olmak üzere iki tür şeker üretimi bulunmaktadır. Pancar kökenli olarak sakkaroz üretimi yapılırken, nişasta kökenli olarak glukoz şurubu, izoglukoz ve çeşitli oranlarda frükto içeren yüksek früktoz içerikli mısır şurupları-HFCS üretimi yapılmaktadır.
- Türkiye de; 25’i Kamuya(Türk Şeker Kurumu A.Ş), 5’i Pankobirlik’e (Pancar Üreticileri Kooperatifi) ve 3’ü de Özel sektöre ait olmak üzere toplam 33 adet Şeker Pancarı ve kamışından Sakkaroz üretimi yapan fabrika vardır.
- Türkiye de; 4634 sayılı Şeker kanunu kapsamında kota tahsisi yapılan özel sektöre ait Nişasta bazlı şeker (Glukoz, Früktoz ve yüksek früktoz içeren mısır şurubu İzoglukoz) üreten 5 adet fabrika vardır. Ayrıca tamamen ihracat yapan, kanun kapsamında kota tahsisi yapılmayan 5 özel fabrika da Nişasta Bazlı Şeker üretimi yapmaktadır.

Tablo: Türkiye Şeker Fabrikaları

Üretim	Bağlı Olduğu Kurum	ŞEKER FABRİKALARI
Sakkaroz (Pancar Şekeri)	Kamu (Türk Şeker)	Kars, Erciş, Ağrı, Muş, Erzurum, Elazığ, Malatya, Erzincan, Elbistan, Kastamonu, Kırşehir, Turhal, Yozgat, Çorum, Çarşamba, Bor, Ereğli ve Iğın, Uşak, Alpullu, Burdur, Afyon Susurluk, Eskişehir ve Ankara

	Pankobirlik	Konya Şeker Fabrikası A.Ş.- Çumra Şeker Fabrikası Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş. - Boğazlıyan Şeker Fabrikası Amasya Şeker Fabrikası
	Özel	Adapazarı Şeker Fabrikası A.Ş., Kütahya Şeker Fabrikası A.Ş. Keskinkılıç Gıda San. ve Tic. A.Ş.
Glukoz, Früktoz (Nişasta Bazlı Şeker)	Özel(Kotalı)	Cargil Tarım ve Gıda San.Tic.A.Ş. (Bursa) Amylum Nişasta San. Ve Tic. A.Ş. (Adana) PNS Pendik Nişasta Sanayi A.Ş. (İstanbul) Tat Nişasta San. Ve Tic. A.Ş. (Adana) Sunar Mısır Entegre Tesis.San.Tic. (Adana)
	Özel(Kotasız) İhracat	Ak Nişasta (Kırklareli) GSF Gıda Üretim San.Tic. (Sakarya) Ay Nişasta (Mardin) Beşan Nişasta (Gaziantep) Omnia Nişasta San. Tic. A.Ş. (Adana)

- Türkiye de Şeker üretimi belirlenen üretim kotaları üzerinden yapılmaktadır. 2016/2017 pazarlama yılında üretim miktarı toplam 2 milyon 650 bin ton olarak belirlenmiştir. 4634 sayılı Şeker Kanununun 3 üncü maddesi gereğince bumiktarın % 10'u (265 bin tonu) nişasta bazlı şeker (NBS) üreten şirketlere, % 90'ı (2 milyon 385 bin tonu)pancar şekeri üreten şirketlere tahsis edilmiştir. Bu oranlar; özelleştirmeler ve nişasta bazlı şekerler konusunda kamuoyunun duyarlılığından dolayı son çıkan bakanlar kurulu kararı ile nişasta bazlı şeker üretim kotası %5'e düşürülmüştür.
- Nişasta bazlı şeker kotasının 4-5 katı miktarın, bakanlar kurulunca verilen özel izinlerle ithalat, kaçak veya el altından piyasaya sürüldüğü, yıllık 1 milyon 250 bin ton Nişasta bazlı şekerin gıda sanayiinde kullanıldığı dile getirilmiştir.
- Türkiye'de Şeker Fabrikalarının 3 milyon 151 bin tonu pancar şekeri, 990 bin tonu nişasta bazlı şeker olmak üzere toplam 4 milyon 141 bin ton şeker üretim kapasitesi mevcuttur. Pancardan şeker üreten şirketlerin toplam günlük pancar işleme kapasitesi 155 bin 550 ton' dur. Şeker fabrikalarının optimum kampanya süreleri bölgelere göre 85 ile 130 gün arasında değişmektedir.
- **18 Şubat 2018 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan bir ilamla Kamuya (Türkşeker) ait 14 Şeker Fabrikası özelleştirme kapsamında satışa çıkarılmıştır. Bunlar Bor, Çorum, Kırşehir, Yozgat, Erzincan, Erzurum, Iğın, Kastamonu, Turhal, Afyon, Alpullu, Burdur, Elbistan ve Muş şeker fabrikalarıdır.**
- Şeker fabrikalarının çoğu şehir merkezlerinde veya merkeze yakın bölgelerdedir. Çok geniş arazi varlıkları mevcuttur. Bu alanlar çok değerlidir ve inşaat sektörünün iştahını

kabartmaktadır. Türkiye'nin özelleştirme özgeçmişi hiç parlak değildir. Tekel, Et Balık Kurumu, Süt Endüstrisi Kurumu vb. birçok kurumun arazi varlıkları inşaat sektörüne teslim edilmiştir. Ülkemizin bu sektörlerin özelleştirilmesi sonucu yaşadığı sıkıntılar ortadadır.

- Türkiye'de Şeker Sektörü; 2002/2003 pazarlama yılından bu yana, 4634 sayılı Şeker Kanunu ve bu kanuna dayalı olarak çıkarılan yönetmelikler çerçevesinde ve yine bu kanunla tüzel kişiliği olan "T.C. Şeker Kurumu" kurulmuştu. Bu Kurum "Şeker Kurulu" ve alt birimleri tarafından yönetilmekteydi. 7 üyeden oluşan Şeker Kurulu; şekerle ilgili bütün düzenlemeleri yapan, kotaları belirleyen, uygulamaları denetleyen ve aynı zamanda tatlandırıcı politikalarını belirleyen bir kuruldu. T.C. Şeker Kurumu 25 Aralık 2017 tarihinde çıkarılan 696 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kapatılmıştır. KHK ile Şeker Kurumu ve Şeker Kuruluna atfedilen bütün görevler Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına devredilmiştir.
- Şeker stratejik bir üründür. Gıda güvenliği açısından özel sektörün insafına bırakılmayacak, ekonomimiz ve insanımızın sağlığını doğrudan ilgilendiren bir üründür.
- **Ülkemizde Şeker Fabrikalarının temel kuruluş amacı şeker ihtiyacının karşılanması yanında tarımı ve çiftçiyi kaldırmak, bölgeler arasında sosyoekonomik yapıyı dengelemektedir.**
- **Şeker tüm Dünyada olduğu gibi ülkemiz için de stratejik bir üründür. Türk Şeker tarafında yayımlanan Kamu spotunda da vurgulandığı gibi; Şeker fabrikalarında 30 bin işçi çalışmakta, sektör olarak nakliyecisinden, kozmetik, ilaç, gübre, yem, besicilik ve tarım makinaları gibi birçok sektörde çalışan 10 Milyon insanımıza istihdam sağlayan bir sektördür. Bir dekar Pancar tarlasında 10 işçi çalışmaktadır. Buğdaya göre 13, mısıra göre 8, Ayçiçeğine göre 5 kat daha fazla istihdam yaratmaktadır. Yılda 3 Milyar Dolar Katma değer yaratan bir sektördür.**
- **Fabrikaların kar hesabı yapan özel sektöre satılmaları halinde önceki özelleştirmelerin birçoğunda olduğu gibi zaman içinde kapanmalarına ve bunun sonucu şeker ithalatının artmasına, NBSŞ üretiminin ve ithalatının artmasına neden olacaktır. NBSŞ'nin temel hammadde mısırdır. Mısır dünyada GDO(Genetiki Değiştirilmiş organizma) oranı en fazla olan bitkidir. Fabrikaların zamanla kapanması ile pancar şekeri üretiminin azalmasına, mısıra dayalı NBSŞ üretiminin artmasına, bunun sonucu GDO'lu mısırın da ülkemize daha fazla girmesine yol açacaktır.**
- Sakkaroz üretiminin hammadde olan Şeker pancarı ülkemiz tarımı için çok önemli bir bitkidir. Ülkemizde 2016 yılı istatistiklerine göre 322 bin hektar alanda Şeker Pancarı üretimi yapılmaktadır. 2016-2017 üretim sezonunda 19 Milyon 593 bin ton pancar üretimi gerçekleşmiştir. **Antalya'nın Elmalı ilçesinin 26 köyünde, 18 bin 663 dekar alanda şeker pancarı üretimi yapılmaktadır.**
- Ülkemizde pancar üretimi daha ziyade küçük aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır. Bu bakımdan kırsalda üretimin sürdürülmesi, köyden kente göçün önlenmesi ve genç nüfusun köyde tutulması açısından çok önemlidir.
- Üretilen pancar; yukarıda da belirtildiği gibi tarımın sanayiye entegre olmasını sağlamakta, taşımacılık, tarım alet ve makinaları başta olmak üzere birçok sanayinin gelişmesine, gübre, yem, ilaç, kozmetik, alkol gibi ürünlerin yapımında hammadde olarak kullanılarak endüstriyel sektöre önemli katkılar sağlamaktadır.

- Bir dekar Pancar ekili alan 3 dekar ormanın ürettiği oksijeni üretmektedir.
- Şeker Pancarı, kendinden sonra ekilecek ürünlerde verim artışı sağlamaktadır. Pancar bir münavebe bitkisi olup, aynı alana dört yılda bir ekilmektedir(Erciş, Karsve Muş Şeker Fabrikaları için üç yılda bir ekilmektedir).Şeker pancarı yayla bitkisi olması nedeniyle, daha ziyade rakımı 800 metrenin üzerinde olan tarıma uygun ekim alanlarında üretilmektedir. Deniz ikliminin hakim olduğu Alpullu, Susurluk ve Çarşamba şeker fabrikalarında üretilen pancarın şeker oranı düşüktür.
- Teknolojik özellikleri yüksek pancarın üretildiği Ağrı Şeker Fabrikasında ise; dekara pancar verimlerinin düşük, diğer tarımsal ürünlere verilen desteklerin yüksek ve köylerde yaşayan genç nüfusun şehirlere göç etmesinden dolayı pancar tarımında çalışan iş gücü temininde yaşanan zorluk vb. sebeplerle pancar üretimi her geçen yıl azalmıştır. Bu nedenlerle 2016/2017 üretim döneminde Türkşeker fabrikalarından; Ağrı, Alpullu, Çarşamba ve Susurluk fabrikalarında üretim durdurulmuştur.
- Ülkemizde şeker pancarı üretimi belirlenen alanlarda üretim kotası belirli fabrikalarla üreticiler arasında yapılan “Şeker Pancarı Üretim Sözleşmesi” esaslarına uygun olarak yapılmaktadır. **Bu yıl Antalya’nın Elmalı ilçesinin26 köyünde Burdur Şeker Fabrikası, 878 üretici ile sözleşme imzalamış, 133 bin 311 ton üretim kotası belirlemiştir. Bu yılki fiyatlarla bu köylerin pancar ekiminden 25-28 milyon TL civarında bir geliri olacaktır.**
- Şeker Sanayi, şeker pancarı üreticisi arasında güçlü bir ilişki vardır. Şeker pancarının yetiştirilmesinde çiftçiye gerekli olan tarım aletleri, gübre, çeşitli malzeme ve nakdi yardımlar yapılırken, çiftçinin eğitilmesi ve kültürünün artırılmasına da çalışılmıştır
- **Şeker fabrikalarında yan ürün olarak melas ve yaş pancar posası üretilmektedir. Yaş pancar posası doğrudan veya melas ile karıştırılarak hayvan yemi olarak değerlendirilmektedir.% 50 şeker içeren melas; doğrudan hayvan yemi olarak, gübre olarak, fermantasyon hammaddesi olarak, Etil alkol üretiminde, içilebilir kalitede direk damıtılan içkilerde, içilemeyen kalitede endüstriyel tüketim ve ilaç sanayiinde, sirke, hamur mayası, yemlik maya üretiminde, briket kömür imalinde, inşaat harçlarında, kozmetik sanayinde kullanılmaktadır.**
- Hammadde olarak mısır kullanan nişasta bazlı tatlandırıcılar doğrudan tüketilmemekte, daha çok şekerli ürünler sanayiinde girdi olarak kullanılmaktadır. Bu tatlandırıcıların başlıca kullanım alanları şekerlemeler, şekerli ve unlu ürünler, geleneksel tatlılar, dondurma, helva, reçel ve marmelat, alkollü ve alkolsü içeceklerdir.
- Nişasta Bazlı Şekerler mısır, patates, buğday v.b gibi bitkilerden izole edilen nişastadan elde edilmektedir. Glukoz, Früktoz veizo glukoz tatlandırıcıları kapsamaktadır.
- Früktoz, glukozdan daha tatlıdır; bu nedenle başta çocuklar tarafından tüketilmesi ve damak tadının şekerli ürünler doğrultusunda gelişmesi daha kolay olmaktadır. Özellikle Fruktoz bağımlılık yaratmaktadır.
- **Şekerler nasıl veya hangi bitkiden üretilirse üretilsin fazlası insan sağlığına zararlıdır. Şeker pancarından elde edilen şeker(sakkaroz), yapısı itibarı ile nişasta bazlı şekerlerden(glukoz, früktoz) sağlık bakımından çok daha iyidir. Özellikle früktoz insan sağlığı için zehirdir.**
- Sağlık Bakanlığı’nın alanında uzman 12 bilim insanından oluşan Bilim Kurulunca hazırladığı ve henüz yayımlanmayan ancak kamuoyuna sızan, “**Nişasta Bazlı**

Şekerlerin (NBS) Sağlık Etkileri” başlıklı raporunda NBS’lerin insan sağlığını olumsuz etkilediğine dair ciddi tespitler vardır.

- Sağlık Bakanlığı’nın raporunda nişasta bazlı şekerlerin (NBS) obeziteye sebep olduğu, insülin direncini arttırdığı ve kalp damar hastalıklarını arttırdığı, şişmanlatma etkisi nedeniyle çeşitli kanserlere yol açtığına dikkat çekilerek, “Nişasta Bazlı Şekerlerin çikolatalar, gofret, şekerlemeler, bisküviler, hazır baklava, yaş pasta, kurabiyeler, meyve suları, gazlı içeceklerden ketçaplara kadar geniş bir yiyecek içecek yelpazesinde kullanılması nedeniyle yasaklanması ve/veya üretim kotasının düşürülmesi yönünde talepler bulunmaktadır” ifadelerine yer veriliyor.
- Marketlerimizde satılan yukarıda belirtilen ürünlerin tamamı NBS içermektedir.
- Früktoz ve Glukozmonomer halindedir yani hidroliz sonucu oluşan tek ve en küçük moleküllerdir. Bu moleküller birleşerek bitkilerde nişasta oluşumunu sağlarlar. Glukoz ve Fruktoz nişasta bakımından zengin mısır, patates, buğday vb. bitkilerden elde edilir.Früktoz glukozu göre daha hızlı glikolize olur ve çok hızlı bir şekilde kana geçer ve karaciğerde yağlanma ve obezite riskini artırır. **Halbuki sakkarozdaki (pancar şekerinde) glukoz ve früktoz disakkarit haldedir, yani bağlıdır. Emilmek üzere monomer haline geçebilmesi için sindirime uğraması gerekir.**
- Früktoz vücutta insülin salgılanmasını engeller. Bunun sonucu; tokluk hissi veren hormon uyarılmadığı için vücudun yemek yeme ve içme davranışları bozulmaktadır. Früktoz içeren yemek ve içecekler çok fazla miktarda tüketilebilmektedir. Ayrıca;Früktozglukozdan farklı olarak ürik asit artışına neden olur ve **gut hastalığı riskini artırır.**
- İşlem görerek elde edilen NBS’ler içerisinde yer alan früktoz ile meyvelerde yer alan früktoz farklı düşünülmelidir. Meyve içerisinde früktoz dışında posa, çeşitli polifenoller ve fitokimyasallar bulunmaktadır.
- Şeker Kurumu raporunda Avrupa birliğinde Nişasta bazlı şeker kotasının %5 olarak belirtilmesinin doğru olmadığı, Avrupa da NBS kotasının %1’ler civarında olduğu, en az 10 ülkenin Früktoz kullanımını yasakladığı, Fransa’nın Früktoz içerikli bütün yiyecek ve içecekleri ülkesine sokmadığı dile getirildi.
- Avrupa Birliği tarafından nişasta bazlı şekerler için (izoglukozlar) sağlıklı diyetlerin teşvik edilmesi, özellikle endüstrinin reformülasyon yapması önerilmektedir. İzoglukozların yerine başka şekerlerle örneğin sakkarozun kullanılabilmesi ifade edilmektedir.
- Ülkemizde 15 yaş üzeri yetişkinlerde **obezite yüzde 32**, fazla kilolu yüzde 34,8; diyabet prevalansı yüzde 12,1 bulunmuş olup, **çocuklarda obezite** 7-8 yaşta yüzde 9,9, fazla kilo yüzde 14,6; ortaokul çocuklarında yüzde 12,4 şişmanlık ve fazla kilo yüzde 21 bulunmuştur.
- **Nişasta bazlı şekerlerin sağlık bakımından ortaya çıkaracağı hastalıklara harcanan para, şeker fabrikalarının özelleştirilmesinden elde edilecek gelirden çok çok fazla olacaktır.**

- Ayrıca Nişasta Bazlı Şeker üretim safhalarında, ürüne cıva ve bazı zararlı karbonil bileşiklerinin bulaştığı konusunda çeşitli kaynaklarda bildirimler vardır.

ÖNERİLER:

- **Şeker sektörü; elde edilen şeker ve yan ürünleri, fabrikası, pancar üreticisi, nakliyecisi, çok fazla yan ürün sanayisi ile her biri birer dişli olan ve bir birine bağlı düzgün işleyen çok geniş bir çemberdir. Bu dişlilerden en önemlisi ve lokomotif olan şeker fabrikalarının satılması bu döngüyü bozacaktır. Şeker stratejik bir üründür. Kar zarar hesabı yapılacak bir ürün değildir. Fabrikaların satılması en az 10 milyon insanımızı ekonomik olarak olumsuz etkileyecektir. Fabrikaların kar hesabı yapan özel sektöre satılmaları halinde önceki özelleştirmelerin birçoğunda olduğu gibi zaman içinde kapanmalarına ve bunun sonucu şeker ithalatının artmasına, NBS'lerin ülkeye daha fazla girmesine neden olacağından satılmamalıdır.**
- **Fabrikaların kuruluş amaçlarının başında gelen bölgeler arası sosyoekonomik dengelerin korunması, köyden kente göçün önlenmesi açısından satılmamalıdır.**
- Gıda güvencesi için özelleştirilmemelidir. Bir ülkenin kendi kendine yetecek kadar üretim yapabilmesi, o ülkenin kendi gıda güvenliğini oluşturmaktadır. Yerli üretim şeker, yurtiçi tüketimi karşılayacak düzeyde tutulmalıdır. Tüketicinin günlük tükettiği ürünlerin birçoğunda şeker kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu ürünlerde kullanılan şekerin güvenilir kaynaktan elde edilmesi önemlidir.
- Toplum sağlığı için özelleştirmemelidir. Zira birçok hastalığın sebebi olan şekerden kaynaklı sağlık giderleri, bu fabrikaların yaptığı zararın kat kat üstündedir.
- Devlet fabrikaların işletmesinden vazgeçmek istiyor ise; bazı ülkelerde olduğu gibi üreticinin de içinde olduğu birliklere, Türkiye de PANKOBİRLİK'e işletmesi için devredebilir. Pankobirlik zaten kendi bünyesindeki 5 fabrikası ile ülkemizde sektör içinde yer almaktadır.
- Fabrikalar teknolojik olarak geliştirilerek şeker üretim maliyetleri düşürülerek üretime devam etmeleri sağlanmalıdır. Fabrikaların teknolojik olarak geliştirilmesi sonucu açığı çıkacak iş gücünün başka sektörlerde istihdam edilmesi sağlanmalıdır.
- Nişasta bazlı Şeker kotasının sağlık açısından riskleri ortadadır. Bu nedenle Nişasta bazlı Şeker kotası, ilaç sektörü kullanımı dışında bazı ülkelerde olduğu gibi sıfırlanmalı veya %1'in altına düşürülmelidir.
- Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi (EFSA) önerilerinde de yer aldığı üzere sağlıklı diyetlerin teşvik edilmesi, endüstri tarafından reformülasyon yapılarak NBS yerine sakaroz kullanılmasının sağlanması,
- Yiyecek ve içecek etiketleri üzerinde "**NBS içerir**" ifadesinin açık olarak yazılması zorunlu olmalıdır.

- NBS'lerin denetimi sıkı tutulmalıdır. Çeşitli isimlerle ithalatı ve fazla üretimin el altından piyasaya sürülmesi engellenmelidir. Merdiven altı dediğimiz kullanımını engelleyecek önlemler alınmalı ve yasal yaptırımlar getirilmelidir.
- NBS'li ürünlerde **cıva ve karbonil bileşiklerinin varlığı da izlenmeli ve denetimi yapılmalıdır.**
- Şeker tüketiminin azaltılması için tüketicinin bilgilendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalı, bebeklik ve çocukluk çağından itibaren sağlıklı beslenme kültürü eğitimleri verilmelidir.
- İthalat kesinlikle yasaklanmalıdır. Milli üretimimizin, tüketime yettiği bir üretimde, uluslar arası piyasalarda daha ucuza bulunan şekerin, yerli üreticiyi desteklemek ve halk sağlığı açısından ithalatı yasaklanmalıdır.

SONUÇ:

Yukarıda belirtilen tespitler ve öneriler doğrultusunda Şeker Fabrikalarının özelleştirme kararından vazgeçilmelidir. Eğer devlet bu fabrikaları elinden çıkarmak istiyorsa; kendi bünyesinde 5 adet şeker fabrikası da bulunan ve bir üretici birliği de olan PANKOBİRLİK'e mülkiyetleri devlette kalmak üzere işletilmesini devredebilir.

Nişasta Bazlı Şekerler insan sağlığı için risklidir. Bu nedenle; Nişasta bazlı şeker(Glukoz, Früktoz ve İzoglukoz) kotası ilaç kullanımı dışında sıfırlanmalı veya %1 oranını geçmemelidir.

Nişasta Bazlı Şeker kullanımı denetim altına alınmalıdır. Son yıllarda özellikle çocuklarda obezitenin arttığı rapor edilmiştir. Obezitenin artışının en önemli nedenlerinden birisi çocukların sevdiği ve sevmelerine neden olan, yiyecek ve içecekler içerisindeki NBS'lerdir. Okul kantinlerinde ve okul çevresindeki işletmelerde NBS içerikli yiyecek ve içeceklerin satışı yasaklanmalıdır.